

o. Waldemar Kapeć OP

Kościół i klasztor
dominikanów w Lublinie

o. Waldemar Kapeć OP

Kościół i klasztor dominikanów w Lublinie

© Copyright by o. Waldemar Kapeć OP

Zdjęcia:

Piotr Maciuk

Panorama klasztoru, str. 23 -Tomasz Rytych

Zdjęcie autora, okładka - arch. klasztorne

Projekt okładki, skład i opracowanie graficzne:

Joanna Grabarska

Korekta: Emilia Lipiec

ISBN: 978-83-920082-0-0

Dominikanie Lublin 2018

Wydawca:

Klasztor oo. Dominikanów

Złota 9, 20-112 Lublin

Znane dotychczas opracowania z historii i stanu faktycznego kościoła oraz klasztoru dominikanów w Lublinie są albo zbyt obszerne, albo dotyczące konkretów i profesjonalne, albo zamieszczone w różnych i mało dostępnych publikacjach. Dlatego powstał pomysł pewnego skrótu, który by zaznajomił zainteresowanych z tym obiektem zabytkowym w sposób bardziej przystępny. Zostało tu wyeksponowane to, co decydowało i decyduje o jego wartości religijnej i historycznej. Jest to pierwszy i najstarszy klasztor w obrębie zabudowy starego Lublina. Trzeba również pamiętać, że w tym miejscu żyło i pracowało wielu wybitnych dominikanów, którzy swoją wiedzą, różnymi talentami, modlitwą i działalnością duszpasterską przyczynili się do kształtowania oblicza religijnego i kulturalnego Lublina oraz całego regionu.

I ZARYS HISTORII KOŚCIOŁA I KLASZTORU

Ks. Jan Ambroży Wadowski (*Kościoty lubelskie*, Kraków 1906), historyk kościołów lubelskich, nie mając dostępu do wszystkich archiwaliów, które dzisiaj znamy, twierdził, że dominikanie rozpoczęli swoją działalność w Lublinie w 1342 r. Był to jednak rok ufundowania murowanego kościoła i klasztoru przez króla Kazimierza Wielkiego, a nie początek powstania wspólnoty zakonnej. Przypuszczał natomiast, że dwaj dominikanie zamordowani przez Jadźwingów i Litwinów w 1282 r. w Lublinie mogli pochodzić z innego klasztoru. *Katalog Polskiej Prowincji Dominikanów* z 1999/2000 r. podaje, że klasztor lubelski istnieje od 1253 r.

Ostatnie jednak badania archeologiczne wskazują na ślady istnienia w tym miejscu wcześniejszego kościoła i budynku, który mógłby być pierwszym klasztorem dominikanów w Lublinie. Dlatego określenia „fundacja” nie można utożsamiać z faktem osiedlenia się dominikanów w Lublinie. Zna-ne nam dzisiaj dokumenty pozwalają stwierdzić, że dominikanie rozpoczęli tutaj swoją działalność około 1253 r. (Stąd taka data przybycia w wyżej wspomnianym katalogu.) Ich protektorem był książę Bolesław Wstydlivy, któremu udało się odzyskać panowanie nad Lublinem w 1253 r. Mimo tego, należy jednak wziąć pod uwagę możliwość przybycia dominikanów do Lublina

jeszcze przed 1253 r. Św. Jacek i pierwsi polscy dominikanie, wykazujący się wielką aktywnością duszpasterską, bardzo często wędrowali w celach misyjnych na tereny zamieszkałe przez Prusów, Jadźwingów, Litwinów i Rusinów. Drogi więc z Krakowa i Sandomierza na północ i wschód prowadziły m.in. przez Lublin. Jeżeli w Lublinie istniał już rozwinięty gród, zamek i siedziba archidiacona jako reprezentanta arcybiskupa krakowskiego (jeszcze przed 1198 r.), to na pewno był to wystarczający powód, aby w Lublinie założyć klasztor. Wydaje się, że przybycie dominikanów do Lublina mogło nastąpić już pomiędzy 1228 a 1233 r., a klasztor mógł założyć sam św. Jacek Odrowąż. (Por. O. Jacek Woroniecki, *Święty Jacek Odrowąż*, Katowice 1947, s. 93-117).

W administracji dominikanów istnieją dwa rodzaje klasztorów: dom i konwent. Ten drugi rodzaj klasztoru musiał składać się przynajmniej z 12 zakonników. Podniesienie domu do rangi konwentu wymagało zgody generała zakonu. Wiadomo, że od 1342 r. prowadzono starania o podniesienie klasztoru lubelskiego do rangi konwentu, co oznacza, iż klasztor w Lublinie funkcjonował już w randze domu.

Celem zakonu dominikanów jest głoszenie Ewangelii przez: kaznodziejstwo, pracę naukową i inne powszechnie prowadzone formy duszpasterstwa. Każdy klasztor jest pomyślany jako miejsce modlitwy i studium prawd wiary. Obowiązkiem dominikanów jest dzielenie się z innymi tym, co uzyskali na modlitwie i podczas studium. Taka koncepcja charyzmatu zakonu zakłada również pracę duszpasterską poza własnym klasztorem.

Od około 1333 r. klasztor dominikanów lubelskich ma wyjątkowe znaczenie, kiedy to książę ruski, znany ks. J. Długoszowi (*Liber beneficiorum*) pod imieniem Grzegorz, przywiózł do Lublina relikwie Krzyża św. i przekazał je pod opiekę dominikanom. Za Długoszą relacją przywiezienia relikwii do Lublina w 1333 r. opowiada się ks. Wadowski (*Kościoty Lubelskie*, s. 262-264). Cytuje również zezwolenie króla Władysława IV z dnia 27 maja 1645 r. udzielone Januszowi Tyszkiewiczowi, wojewodzie kijowskiemu, na budowę rodowej kaplicy. Król uzasadnia zezwolenie obecnością relikwii Krzyża św. w kościele dominikanów w Lublinie, które znalazły się tutaj za sprawą książąt ruskich, kiedy panował w Polsce król „Kazimierz Wtóry”. Wynika z tego, że król znał już rękopis ks. J. Długosza. (Por. Wadowski, *Kościoty lubelskie*, przypis na s. 218 i 219). Wobec powyższego ks. Wadowski uważa za błędne twierdzenie, że to biskup Andrzej przywiózł relikwie z Kijowa do Lublina około 1420 r. Ta druga relacja o przywiezieniu relikwii do Lublina powstała na początku XVI w., ponieważ jej autor nie znał jeszcze dzieła ks. J. Długosza (bo nie było opublikowane drukiem) i oparł się na informacji z 1432 r., która miała zaginąć podczas któregoś z pożarów klasztoru. Chociaż znane są niektóre powiązania relikwii Krzyża św. z biskupem Andrzejem, to zdaniem ks. Wadowskiego XVI-wieczna relacja o relikwiach jest raczej wyrazem szacunku dla biskupa niż przekazaniem prawdy. Również ikonografia spotykana w kościele dominikanów w Lublinie nie jest zgodna z relacją ks. J. Długosza, a została oparta nieświadomie właśnie na tej XVI-wiecznej historii przywiezienia relikwii do Lublina (por. obraz T. Dolabelli przedstawiający przywiezienie relikwii i malowidła na plecach głównego ołtarza).

Jedno z przedstawień znajdujących się w Kaplicy Tyszkiewiczów związanych z kultem Relikwii Drzewa Krzyża Świętego w lubelskim kościele dominikanów ►

Od czasu przywiezienia relikwii Krzyża św. przybywały do Lublina pielgrzymki z różnych stron Polski. Przychodzili tutaj również dostojnicy kościelni i państwowi podczas swojego pobytu w Lublinie. Pielgrzymowano do Krzyża św. nawet podczas rozbiorów. W archiwum klasztoru ocalał fragment księgi z przełomu XIX i XX w. zawierający wpisy pielgrzymów z różnych stron Polski („przez zieloną granicę”). W sposób szczególny oddawano cześć relikwiom Krzyża św. podczas odpustów Znalezienia Krzyża (3 maja) i Podwyższenia Krzyża (14 września).

Dużą prężność wykazywały skupione przy kościele dominikanów Bractwo Różańcowe i Bractwo Krzyża św. Miały one swój status prawny. W praktyce, stanowiły one grupy, które modliły się w kościele, opiekowały swoimi ołtarzami, organizowały procesje i pomagały dominikanom w różnego rodzaju pracach przy kościele.

Potwierdzona informacja o istnieniu nowicjatu w klasztorze lubelskim pochodzi z 1586 r. Prawdopodobnie wcześniej korzystano z nowicjatów w innych klasztorach. Również z 1586 r. zachowała się informacja o istnieniu studium, które przygotowywało kleryków do kapłaństwa, tzw. Studium Formale – bez prawa nadawania stopni naukowych. Natomiast Studium Generale – z prawem nadawania stopnia lektora i bakałarza filozofii i teologii (w dzisiejszej terminologii: magister i doktor) – istniało od 1644 do 1686 r. Była to więc pierwsza wyższa uczelnia w Lublinie. Pierwszym rektorem (regensem) był świątobliwy o. Paweł Ruszel. Studium przestało istnieć z powodów finansowych.

Fresk znajdujący się w drugiej zakrystii bazyliki, przedstawiający króla Stanisława Augusta adorującego Relikwie Drzewa Krzyża Świętego ▶

Biblioteka klasztoru dominikanów słynęła ze swoich zbiorów. Według ocalałych inwentarzy wiadomo, że znajdowały się w niej nie tylko starodruki, ale również różnorodny rękopisy od XIII w. zawierające wykłady naukowe i skopiowane książki słynnych uczonych z różnych uczelni zachodnioeuropejskich. Niestety, na skutek nieostrożności dominikanów, zbiory biblioteczne były wykradane przez bibliofilów lub kleptomatów. Znane są ich nazwiska. Biblioteka została wywieziona w głąb Rosji w czasie kasaty klasztoru w 1886 r. Przypuszczalnie zbiory zostały zniszczone lub rozgrabione po drodze. Dotychczasowe poszukiwania nie przyniosły rezultatów.

W archiwum klasztorowym znajdowały się przede wszystkim akta klasztorne, ale od 1585 r. przechowywano tu również dokumenty Trybunału Koronnego i sądów rejonowych. Czyszc roczny był uiszczany 8 grudnia. Zbiory archiwalne zostały zniszczone podczas kasty w 1886 r. Część zbiorów przejął ks. Wadowski, wtedy kapłan dominikański (po kasacie klasztoru przeszedł do diecezji lubelskiej). Niektóre z dokumentów klasztoru lubelskiego można spotkać w różnych archiwach diecezjalnych i państwowych. Niewielka część dokumentów znajduje się w centralnym Archiwum Dominikanów w Krakowie.

Apteka klasztorowa, która służyła również okolicznym mieszkańcom, istniała przy klasztorze, jak twierdzi ks. Wadowski (dz.cyt., s. 303-304) od najdawniejszych czasów do drugiej połowy XVIII w. Potem już nie ma wzmianek o jej istnieniu w zachowanych dokumentach klasztoru.

Strona z kancjonału (Graduale) znajdującego się w klasztorowym Skarbcu ►

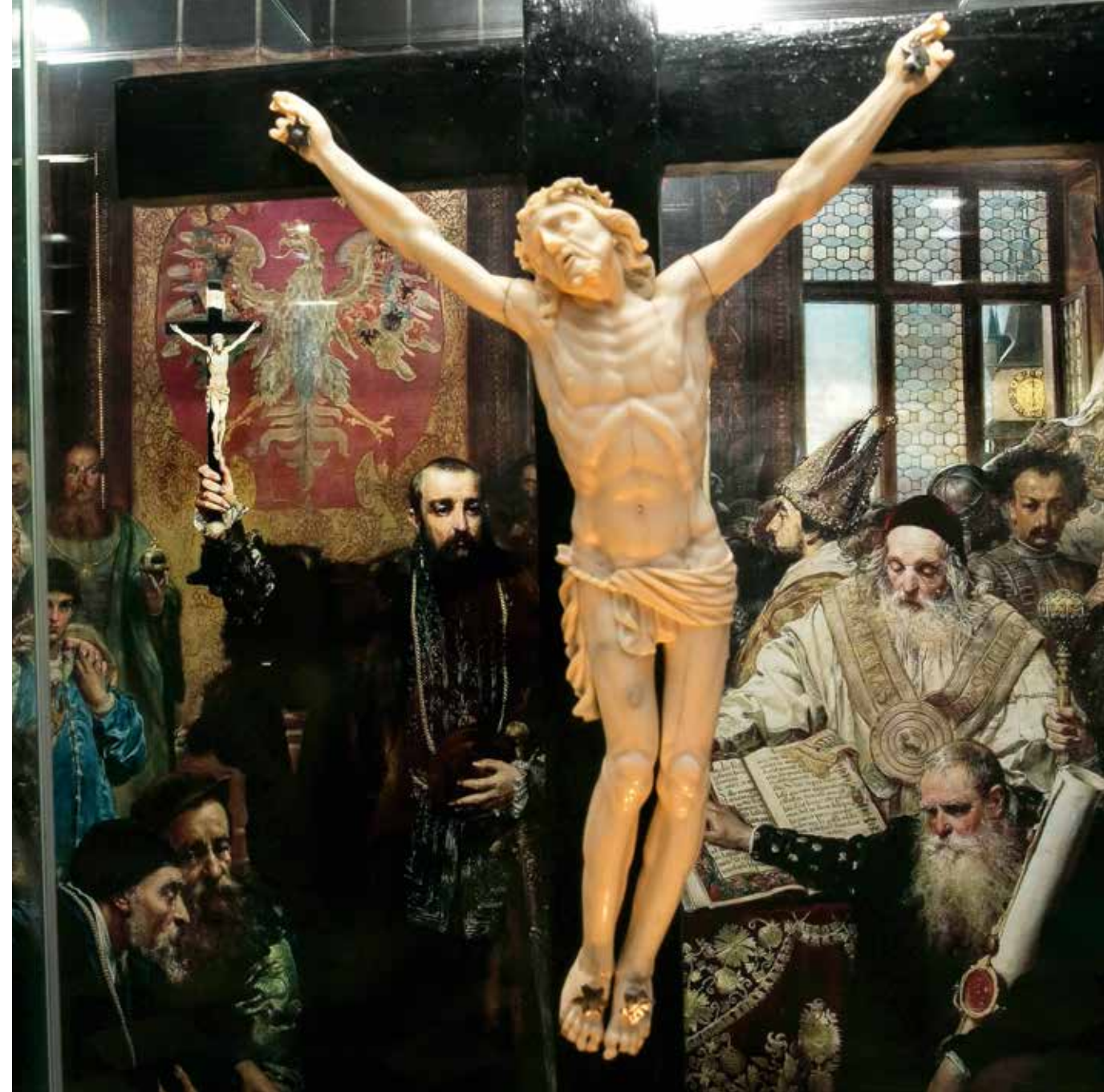
Według tradycji klasztornej, unia lubelska z 1569 r. została podpisana w gotyckim refektarzu na parterze klasztoru i promulgowana na Zamku Lubelskim. Do dzisiaj zachował się krucyfiks, na który była składana przysięga. Prawdopodobnie ten to krucyfiks miał oglądać Jan Matejko przed namalowaniem obrazu przedstawiającego unię lubelską.

Mury klasztorne wielokrotnie gościły różnych dostojników kościelnych i państwowych oraz urzędników Trybunału Koronnego. Natomiast na podstawie zapisków archiwalnych wiadomo, że największym utrapieniem dla dominikanów, ze względu na niepoprawne zachowanie, była szlachta, która szukała „dachu nad głową” na czas sejmików i procesów w Trybunale.

W klasztorze dominikanów w 1863 r. miały miejsce uroczyste obchody unii horodelskiej w jej 450-lecie (1413 r.).

Kasata klasztoru dominikanów w Lublinie przez władze rosyjskie miała dwa etapy. Po 1831 r. ograniczono liczbę zakonników, a po 1861 r. zabrano nieruchomości należące do klasztoru. Natomiast w 1886 r. wypędzono ostatnich siedmiu zakonników. Trzech młodszych wywieziono w głąb Rosji, a czterech starszych do Gidel koło Częstochowy. Tej wywózce ostatnich dominikanów towarzyszyły dwudniowe zamieszki w okolicy klasztoru. Po kasacie kościół i kilka mieszkań oddano do dyspozycji biskupa lubelskiego. W zabudowaniach klasztornych przez kilka lat były koszary. Żołnierze rosyjscy często skarżyli się, że w klasztorze „coś straszy”. Wkrótce opuścili klasztor.

Znajdujący się w klasztorным Skarbcu Krzyż Unii Lubelskiej, który według tradycji był inspiracją dla Jana Matejki do obrazu *Unia Lubelska* (reprodukcja obrazu widoczna w tle) ►

Budynek pozostawał bez opieki, w skutek czego był grabiony i niszczony. Dopiero w 1900 r. zdewastowany klasztor przejęło Lubelskie Towarzystwo Dobroczynności na sierociniec.

Po 20 latach starania u biskupa lubelskiego, w grudniu 1938 r., dominikanie odzyskali kościół i pomieszczenia zajmowane przez mieszkających tu księży. Kilka lat wcześniej, na drodze sądowej, udało się odebrać budynki klasztorne od Lubelskiego Towarzystwa Dobroczynności. Po 1945 r. w pomieszczeniach klasztornych był internat dla chłopców z gimnazjum biskupiego i dominikańskiego tzw. małego seminarium, szkoła podstawowa i szkoły wieczorowe, dom starców, zakłady rzemieślnicze i ostatnio Dom Dziecka. W 1992 r. z powodu braku zabezpieczeń przeciwpożarowych skasowano Dom Dziecka, pozostawiając pomieszczenia w stanie nadającym się tylko do generalnego remontu.

Skradzione Relikwie Drzewa Krzyża Świętego ►

NAJWAŻNIEJSZE DATY Z HISTORII KOŚCIOŁA I KLASZTORU

- 1230 (?) • przybycie dominikanów do Lublina
- 1333 • przywiezienie relikwii Krzyża św. przez księcia Grzegorza (wg wersji J. Długosza)
- 1342 • budowa gotyckiego kościoła i południowego skrzydła klasztoru
- 1420 (?) • przywiezienie relikwii Krzyża św. przez biskupa Andrzeja (wg wersji z XVI w.)
- 1505 • pożar kościoła i klasztoru
- 1550 • kolejny pożar kościoła i klasztoru
- 1569 • zawarcie unii lubelskiej
- 1575 • pożar kościoła i klasztoru, odbudowa kościoła w stylu renesansowym
- 1615 - 1728 • rozbudowa kościoła i klasztoru
- 1794 • budowa głównego ołtarza (stan obecny)
- 1818 • nakaz rozbioru popękanego kościoła przez gen. Zajączka
- 1850 - 54 • gruntowna restauracja kościoła
- 1864 • ograniczenie działalności klasztoru przez władze rosyjskie i zajęcie nieruchomości
- 1886 • kasata klasztoru
- 1900 • przejęcie pomieszczeń klasztoru przez Lubelskie Towarzystwo Dobroczynności
- 1938 • powrót dominikanów do Lublina
- 1967 • nadanie kościołowi tytułu bazyliki mniejszej

- 1991 • kradzież relikwii Drzewa Krzyża Świętego w nocy z 9/10 lutego
- 1994 • początek intensywnych prac konserwatorskich przy kościele i klasztorze
- 2009 • początek rozległych prac remontowych w Bazylice i klasztorze

Poza murami Lublina, tam, gdzie dzisiaj znajduje się kościół akademicki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, był jeszcze drugi klasztor dominikanów, tzw. bertrandystów (grupa zakonników, która będąc nadal w zakonie dominikańskim, chciała prowadzić bardziej surowe życie). Klasztor ten istniał od 1697 r. do 1800 r., czyli do kasaty przez władze austriackie. Z powodu braku dokumentów nie wiadomo, jaki był zakres prac przebywających w nim dominikanów. Obsługiwany przez nich kościół pod wezwaniem Krzyża Św. został wybudowany w 1434 r., za pokutę, przez Henryka, kupca gdańskiego, po skradzeniu i oddaniu relikwii Krzyża św. z kościoła dominikanów na Starym Mieście w Lublinie.

II ROZWÓJ ARCHITEKTONICZNY KOŚCIOŁA I KLASZTORU

I. USYTUOWANIE KOŚCIOŁA I KLASZTORU

Od fundacji z 1342 r. dominikanie lubelscy zajmowali teren pomiędzy ul. Dominikańską a ul. Podwale oraz pomiędzy ogrodami należącymi do posesji przy Jezuickiej 19 a tzw. Małym Rynkiem (Mały Rynek znajdował się na miejscu dzisiejszych posesji przy ul. Archidiakońskiej nr. 1-7). Do pożaru w 1575 r. nie było kamienic przy ul. Dominikańskiej. Teren przed kościołem i głównym wejściem do klasztoru był pusty. Ponieważ w czasie pożaru (1575 r.) zaginęły dominikanom dokumenty fundacyjne, zarząd miasta sprzedawał bezprawnie działki budowlane przed kościołem i klasztorem, czyli przy dzisiejszej ul. Dominikańskiej. Właściciele działek w krótkim czasie, mimo protestu dominikanów, wybudowali do dzisiaj istniejące kamienice. Inwazja zarządu miasta na dawne posesje dominikanów została powstrzymana nowym dokumentem lokacyjnym króla Władysława IV z 1643 r. Niemniej jednak już od 1620 r. dominikanie rozpoczęli wykupywanie kamienic zastawiających kościół i klasztor. Były to kamienice przy ul. Dominikańskiej nr. 1-5. W 1864 r. posesje przy ul. Dominikańskiej, jak jeszcze i inne, zostały zabrane przez władze rosyjskie i nie oddane do dzisiaj.

2. PIERWOTNY KOŚCIÓŁ DOMINIKANÓW (SPRZED 1342 R.)

Dzięki ostatnim badaniom archeologicznym wiadomo, że zanim został wybudowany gotycki kościół i klasztor w 1342 r., na miejscu dzisiejszego prezbiterium istniał wcześniejszy zespół zabudowań. W czasie ostatnich prac konserwatorskich (20017/2018 r.) przy demontażu starej posadzki można było zobaczyć fragmenty fundamentów kościoła sprzed 1342 r.

3. KOŚCIÓŁ GOTYCKI PO 1342 R.

Składał się on z prezbiterium i trzech naw o tej samej wysokości ze sklepieniem żebrowym. Całość była pokryta dachówką. Ponad dach wysuwały się trzy ozdobne ściany: nad zachodnim wejściem, w połowie kościoła (ponad łukiem tęczowym, przy zróżnicowaniu wysokości kalenicy dachów prezbiterium i nawy głównej) i na wschodzie od strony ul. Podwale. Absyda kościoła przylegała wprost do murów obronnych miasta. Do kościoła były dwa wejścia: zachodnie od ul. Złotej i północne od strony Małego Rynku. Wzmocnienie dla gotyckiego kościoła stanowiły przypory (po dwie od strony północnej i południowej oraz dwie ukośne przy fasadzie, tu, gdzie dzisiaj znajdują się wieże). Przed głównym wejściem znajdowała się wolno stojąca dzwonnica.

Do południowej ściany prezbiterium przylegał jednopiętrowy klasztor. Po 1342 r. na przedłużeniu lewej nawy kościoła dobudowano gotycką kaplicę (I część dzisiejszej kaplicy Matki Bożej Opieki), w której przechowywano relikwie Krzyża św.

Po 1434 r. pod głównym ołtarzem została wybudowana krypta dla zmarłego w Lublinie biskupa Andrzeja, dominikanina, wcześniej biskupa kijowskiego.

4. KOŚCIÓŁ I KLASZTOR PO 1575 R.

W czasie pożaru w 1575 r. najpierw uległa zniszczeniu wolno stojąca dzwonnica z dzwonami. Potem pożar objął kościół i klasztor. W kościele zawaliły się dachy, sklepienia i ozdobne szczyty kościoła. Doszczętnie wypaliło się wyposażenie kościoła. W czasie dyskusji na temat odbudowy kościoła postanowiono, aby nie rekonstruować kościoła, ale odbudować go w tzw. stylu „nowem”, czyli w stylu renesansowym. Tak więc podczas odbudowy skasowano północne wejście do kościoła i pozostawiono tylko ozdobne ściany ze sterczynami nad głównym wejściem i nad wschodnią ścianą kościoła. Nie odbudowano dzwonnicy. Wewnątrz kościoła zostały zlikwidowane pozostałości poprzedniego sklepienia i wzniesiono nowe sklepienia w formie kolebki z lunetami.

Kolejny etap zmian w bryle kościoła polegał przede wszystkim na dodawaniu kaplic. Stąd na przedłużeniu prawej nawy w latach 1615-30 powstała kaplica Firlejowska. Natomiast na przedłużeniu lewej nawy wybudowano około 1624 r. kaplicę rodziny Ossolińskich. W 1645 r. na podstawie pozwolenia króla Władysława IV Janusz Tyszkiewicz, wojewoda kijowski, rozpoczął budowę kaplicy pomyślanej również jako chór zakonny (za dzisiejszym głównym ołtarzem). Kaplica została ukończona w 1658 r. przy pomocy Stanisława Popow-Witowskiego, wojewody sandomierskiego.

W latach 1650-70 dobudowano do naw bocznych jeszcze sześć kaplic: po prawej stronie – kaplicę Pszonków, św. Katarzyny i Szaniawskich, po lewej stronie – kaplicę św. Stanisława, Korczmińskich i Hulewiczów.

W 1668 r. zostały usunięte ukośne gotyckie przypory przy fasadzie kościoła, a na ich miejscu najpierw wybudowano lewą dzwonnice, a w kilka lat później postawiono prawą dzwonnice.

W 1728 r. po lewej stronie prezbiterium została wybudowana kaplica św. Andrzeja, potem przemianowana na kaplicę Matki Boskiej Ruszelskiej. Natomiast w przeciągu jednego roku (1728-29), w sąsiedztwie kaplicy św. Andrzeja, z fundacji Eleonory Anny z Rzewuskich Krasickiej powstała obszerna kaplica pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP (tzw. kaplica Paryska).

W latach 1591-94 budynek klasztoru został przebudowany pod kierunkiem architekta Rudolfa Negroniego. Jemu to przypisuje się projekty i wykonanie wystroju architektonicznego I piętra klasztoru oraz remont gotyckiego refektarza ze sklepieniem palmowym na parterze. Przystosowano również piwnice klasztorne do celów użytkowych. Polegało to na pogłębianiu piwnic bez liczenia się z fundamentami klasztoru.

Pod koniec XVII w. budynek klasztoru zyskał formę zamkniętego czworoboku. Ponadto w 1670 r. rozpoczęto budowę nowego skrzydła klasztoru, w kierunku południowym. Budowa tego skrzydła została zakończona na pocz. XIX w. (1805 r.?).

III ZWIEDZANIE BAZYLIKI

Kościół i klasztor dominikanów w Lublinie, nazywany „lubelskim Wawelem”, najlepiej prezentuje się od strony wschodniej. Stąd właśnie nic nie przeszkadza w ogarnięciu wzrokiem całego kompleksu klasztornego. Na wysokiej staromiejskiej skarpie widać kościół przykryty dachem z czerwonej dachówki, z kalenicami na różnych wysokościach, z wieżą sygnaturki, z kopułą kaplicy Tyszkiewiczów – na przedłużeniu prezbiterium, przyległe do kościoła kaplice z kopułami i prostopadły do kościoła dach kaplicy Niepokalanego Poczęcia NMP. Po lewej stronie, czyli od południa, widzimy tylko wschodnią ścianę klasztornego czworokąta i przylegające do niego południowe skrzydło z charakterystycznymi wieżyczkami.

Natomiast od zachodu, czyli od ul. Złotej, tak kościół, a szczególnie klasztor, przysłaniają sąsiadujące z nimi staromiejskie kamienice. Jak już wcześniej wspomniano, do 1575 r. teren przed kościołem i klasztorem nie był zabudowany.

Obecnie kościół ma wysoką renesansową fasadę ozdobioną gzymsami, lizenami, sterczynami i spływami. Kunsztownie rzeźbione drzwi w stylu klasycystycznym (z pocz. XIX w.) prowadzą do przedsionka kościoła. Po prawej stronie drzwi wmurowano herb (Zadora) rodziny Lubomelskich, który po-

chodzi ze zburzonej fary św. Michała w Lublinie. Na zwieńczeniu kruchty znajdują się ornamenty przedstawiające relikwiarz Krzyża św., herb dominikanów i herb papieski z racji tytułu bazyliki mniejszej. Poniżej umieszczono daty budowy kościoła i ważniejszych remontów.

Wewnątrz kruchty na uwagę zasługuje XVII-wieczny krucyfiks i tablica upamiętniająca nadanie kościołowi w 1967 r. tytułu bazyliki mniejszej.

Wchodząc dalej do wnętrza, widzimy, że kościół architektonicznie składa się z dość długiego prezbiterium, nawy głównej i dwu naw bocznych. Wszystkie te pomieszczenia są przykryte zrekonstruowanymi gotyckimi sklepieniami, jakie były przed pożarem w 1575 r. Do prezbiterium przylegają trzy kaplice, a do naw bocznych osiem kaplic, czyli do pierwotnej bryły kościoła dobudowano aż jedenaście kaplic.

Widok na bazylikę i klasztor od strony wschodniej ▼

A. PREZBITERIUM I PRZYLEGŁE KAPLICE

I. PREZBITERIUM

1 ◀

Prawdopodobnie w tym miejscu znajdował się drewniany na kamiennej podmurówce lub murowany kościół, zanim rozpoczęła się budowa kościoła w 1342 r.

W obecnym stanie prezbiterium kościoła jest zbudowane na planie prostokąta, przykryte sklepieniem gotyckim zrekonstruowanym w 2013 r. Opiera się ono na zachowanym ozdobnym, gierzowym gzymsie z ornamentem kostkowym (w tzw. „jaskółcze ogony”). Ściany zdobią pilastry przedzielone prostymi łukami wspartymi na węgarach. Po uzyskaniu pozwolenia królewskiego w 1645 r. na budowę kaplicy Tyszkiewiczów została wyburzona ściana poza dawnym głównym ołtarzem.

Na sklepieniu, bliżej głównego ołtarza, zachował się fragment XVI-wiecznego fresku. Po 1725 r. w posadzce prezbiterium umieszczono płytę nagrobną Zygmunta Rybińskiego. Prezbiterium zamyka łuk tęczowy. Podłuczce zostało wykonane w 1630 r. przez Jana Wolffa.

2 ◀

2. KAPLICA TYSZKIEWICZÓW

Została zbudowana w latach 1645-58 z fundacji Janusza Tyszkiewicza, wojewody kijowskiego. Po jego śmierci (w 1649 r.) opiekę nad budową kaplicy przejęli: siostra Tyszkiewicza Krystyna i jej mąż Stanisław Popow-Witowski, wojewoda sandomierski. Budowniczym kaplicy był Jan Cangerle. Sztukaterię wykonał Giovanni Battista Falconi.

Prawdopodobnie kaplica została zbudowana na fundamentach miejskiej baszty obronnej. Do dzisiaj zachowały się jakby okienka strzelnicze w podpiwniczeniu kaplicy. Architektonicznie kaplica z czworoboku w części piwnicznej przechodzi ku górze w konstrukcję ośmioboku, a potem w owalny tambur zwieńczony kopułą i latarnią. Jest to jedno z najbardziej oryginalnych rozwiązań architektonicznych w budowlach z zastosowaniem kopuły.

Ponieważ kaplica miała być zarazem chórem zakonnym, na parterze, pomiędzy oknami znajdują się stalle z około 1658 r. Na zapleckach stall ocalała większość obrazów przedstawiające świętych i błogosławionych z zakonu dominikańskiego.

Powyżej stall i okien, jakby na I piętrze, ściany ośmioboku dzielone są różnymi pilastrami. Sztukateria na pilastrach przedstawia podtrzymywane przez aniołów narzędzia Męki Pańskiej. Pomiędzy pilastrami zostały zawieszone obrazy z około 1658 r.: Tomasza Muszyńskiego (kolejno od lewej

strony: *Uzdrowienie chorego przez dotknięcie relikwiami Krzyża, Chrystus ukrzyżowany* i *Procesja z Krzyżem cesarza Herakliusza*). Natomiast obrazy: *Przybicie* i *Zdjęcie z Krzyża* są dziełem Albina Kucewicza. Wszystkie obrazy zostały dodatkowo ozdobione ornamentami sztukaterii w postaci kimatio-
nów przy ramach i roślinnymi wiciami z hermą poniżej ramy.

Powyżej pilastrów i obrazów widać pełne belkowanie, gierowane ponad pilastrami, zdobione motywami roślinnymi, wolich oczu i uskrzydłonych putt.

Ponad belkowaniem znajduje się pięć okien z uskokowym obramowaniem, z ozdobnymi archiwoltami i kluczami w kształcie wolutowych kartuszy. Pomiędzy oknami ustawiono półplastyczne postacie ze Starego Testamentu. Począwszy od lewej strony: Izajasz, Mojżesz, Dawid, Salomon, Jeremiasz i Ezechiel. Każdy z nich ma odpowiednie atrybuty i na kartuszu wypisane fragmenty proroctw odnoszących się do Męki Pańskiej.

W kopule kaplicy został namalowany fresk *Sąd Ostateczny* – dzieło również T. Muszyńskiego z lat 1654-58.

Na ścianie tamburu, ponad głównym ołtarzem, znajduje się ornament, który w ramce tonda przedstawia *Chustę św. Weroniki*. Natomiast po bokach tego tonda umieszczono herby fundatorów kaplicy: Tyszkiewiczów (Leliwa – gwiazda i półksiężyc) i Witowskich (Jastrzębiec – krzyż i podkowa).

Na granicy kaplicy i prezbiterium wybudowano półkolistą arkadę wspartą na pilastrach już prezbiterium (ok. 1653 r.). Podłucze arkady zdobią kasety z rozetami, z hermą anioła i dziewczyny oraz zwoje liściaste i kielichowe palmety.

Kaplica Tyszkiewiczów była poddana gruntownej konserwacji i oddana do użytku w 2012 r.

3 ◀

3. OŁTARZ GŁÓWNY

Ołtarz z 1794 r., w stylu klasycystycznym, architektoniczny, dwustronny, tworzy rodzaj parawanu pomiędzy prezbiterium a kaplicą Tyszkiewiczów. W części osiowej ołtarza znajduje się mensa i tabernakulum w kształcie rotundy z parą ryzalitów i kompozytowych kolumnienek. Rotundę wieńczy kopuła z dwustronnym tondem przedstawiającym św. Stanisława, biskupa, patrona kościoła, i św. Dominika. Po bokach kopuły znajdują się figurki: Melchizedeka, św. Jana Chrzciciela, Mojżesza i św. Cecylii.

Po bokach tabernakulum i mensy ustawiono ścianki z drzwiami. Boniowane ścianki zostały podzielone kompozytowymi pilastrami, zwieńczone belkowaniem z fryzem ozdobionym ażurową plecionką z cekinami i rozetkami w oczkach plecionki. Nad belkowaniem umieszczono arabeski z palmętą i krzyżem. Skrajne ściany ołtarza są również dekorowane boniowaniem. Wieńczą je pary cylindrycznych wazonów z kwiatonem i relikwiarzami

w kształcie trumienki. W polu skrajnych ścian umieszczono obramowane lustra. Ponad nimi znajduje się dekoracja w formie baldachimu z kotarą i wazonu z girlandą kwiatów. Pod lustrami zostały ustawione stoliki z wygiętymi nogami.

Na antepedium ołtarza znajduje się płaskorzeźba przedstawiająca wskrzeszenie Piotrawina przez św. Stanisława. Ramy rzeźby – to ornament składający się z gałązek palmowych i grzywaczy.

Na odwrotnej stronie ołtarza zachowały się malowidła przedstawiające: przywiezienie relikwii Krzyża św. do Lublina, oddanie relikwii Krzyża św. wcześniej skradzionych przez kupca gdańskiego Henryka, uzdrowienie Jana Pyzy, procesję z relikwiami podczas pożaru Lublina, uratowanie przed zatonięciem i próbę dzielenia relikwii przez biskupa Andrzeja.

Pod głównym ołtarzem znajduje się krypta biskupa Andrzeja, zmarłego około 1434 r.

Ołtarz główny został odnowiony w związku z konserwacją kaplicy Tyszkiewiczów.

Złoty ołtarz ►

4. KAPLICA NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NMP

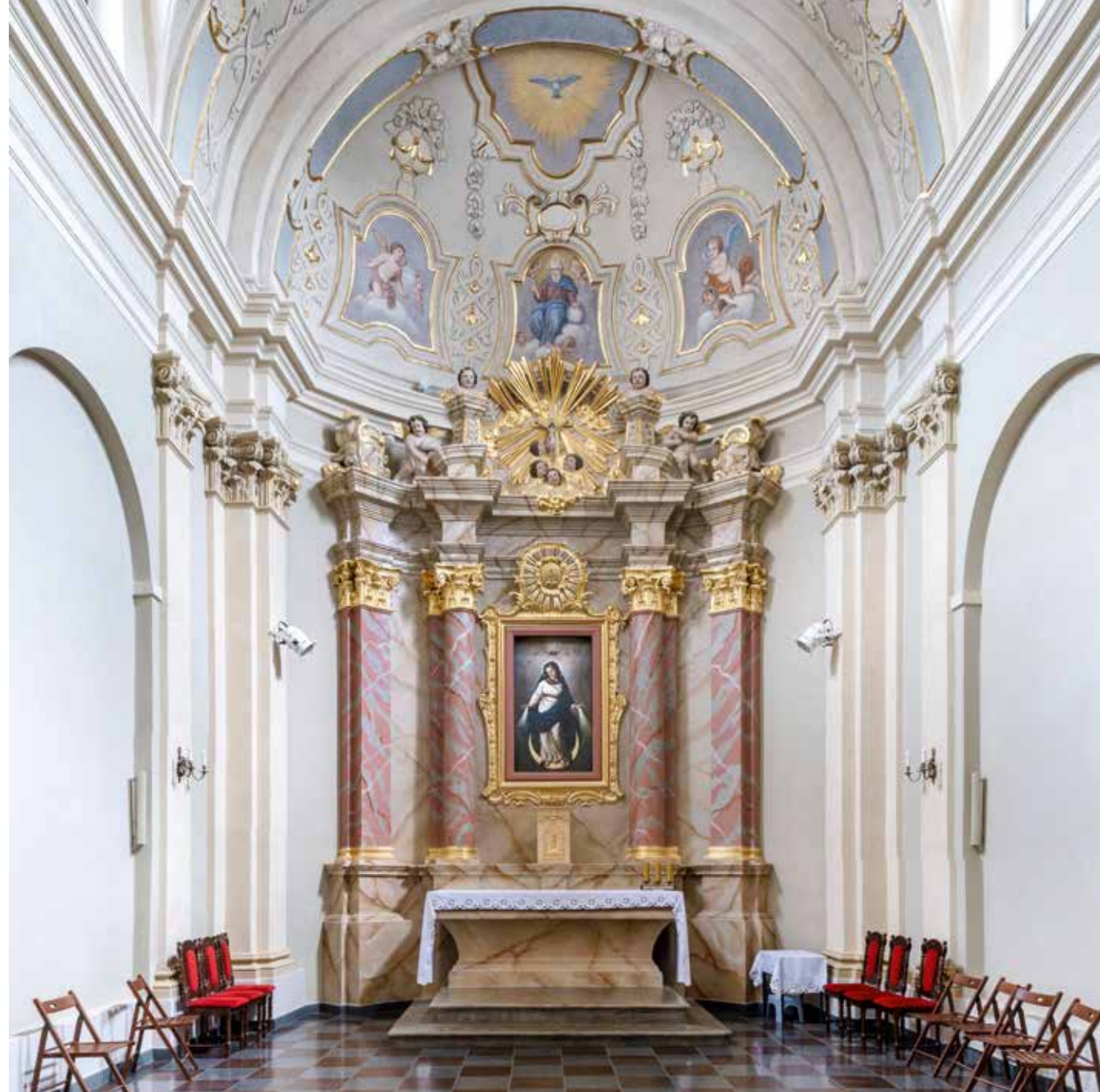
Została ona zbudowana w latach 1728-29. Główną fundatorką była Anna Rzewuska Krasicka, kasztelanowa chełmska. Do kaplicy wchodzimy przez bogato zdobiony portal. Na szczycie portalu znajduje się medalion z popiersiem fundatorki. Po lewej stronie medalionu umieszczono herb Krasickich, a po prawej herb Rzewuskich. Na partię fryzu nakłada się para puttów z tarczami herbów Pilawa i Pogoń (herby związane z księżną Czetwerczyńską, pierwszą żoną męża fundatorki). W nadprożu została rozwieszona draperia z herbem Jednorożca.

Jest to kaplica dość obszerna, przykryta kolebkowym sklepieniem na gurtach, z dwiema parami lunet (okna), z bogatą sztukaterią i polichromią. Koncha ponad ołtarzem została przyozdobiona freskami Ducha św. w postaci gołębic, Boga Ojca i dwoma adorującymi aniołami. Na sklepieniu znajdują się obrazy przedstawiające: św. Dominika i św. Tomasza, którym Matka Boska przekazuje relikwie Krzyża św. oraz scena przekazania relikwii Krzyża dominikanom przez biskupa Andrzeja. Tematyka dekoracji jest powiązana z pierwotnym przeznaczeniem kaplicy. Tutaj miały być przechowywane relikwie Krzyża św.

Ołtarz w stylu barokowym pochodzi z około 1729 r., ale obraz Matki Bożej jest późniejszy. Namalował go Feliks Pęczarski przed 1838 r. Rama obrazu pochodzi z drugiej połowy XVIII w.

Remont kaplicy zakończono na początku 2018 r.

Kaplica Niepokalanego Poczęcia NMP ▶

5. KAPLICA MATKI BOSKIEJ RUSZELSKIEJ

Zbudowana w 1729 r. pod wezwaniem św. Andrzeja. Po umieszczeniu w ołtarzu, po 1768 r., obrazu Matki Boskiej Ruszelskiej, zmieniono wezwanie kaplicy.

Jest to konstrukcja w kształcie czworoboku, zwieńczonego profilowanym belkowaniem i nieckowym sklepieniem, zdobiona narożnymi pilastrami. Ołtarz w stylu wczesnego rokoka zbudował w latach 1767-68 Johann Praxel. W retabulum znajduje się ozdobna wnęka z obrazem z początku XVII w. przedstawiającym Matkę Bożą z Dzieciątkiem. Był to obraz szczególnie czczony przez o. Pawła Ruszla – stąd nazwa: *Matka Boska Ruszelska*.

Fragment ołtarza w kaplicy z obrazem Matki Boskiej Ruszelskiej ▶

B. AMBONY

Dwie ambony i to naprzeciw siebie stanowią wyjątkowe zjawisko w kościołach. Dlatego w interpretacji sensu dwu ambon słyszymy wiele wyjaśnień przedstawianych przez przewodników wycieczek, m.in., że w kościele dominikanów były dysputy religijne z innowiercami, że z ambon przeprowadzano dyskusje podczas sejmików szlacheckich i in. Nie! Ambony były przeznaczone wyłącznie do celów liturgicznych, czyli do głoszenia kazań. Do Soboru Wat. II nikt z innowierców nie mógł przemawiać w kościele. (Jeżeli gdzieś w kościele odbywały się sejmiki szlacheckie, to przemawianie z ambony było nadużyciem.)

O umieszczeniu dwóch ambon zdecydowały dwa powody: symetria i udogodnienie dla kaznodziejów – z prawej ambony wygłaszano kazania podczas mszy przy głównym ołtarzu, a z lewej ambony podczas mszy i nabożeństw odprawianych przy ołtarzu Matki Boskiej Różańcowej.

Ambony w stylu rokoko powstały w 1761 r. w warsztacie puławskiego artysty Sebastiana Zeisela (działał przy dworze Czartoryskich).

Prawa ambona – na szczycie baldachimu postać św. Tomasza, pod baldachimem płaskorzeźba z Matką Boską i św. Jackiem, na ścianach kosza ambony płaskorzeźby przedstawiające: uzdrowienie niewiasty, Chrystusa w Ogrójcu i Zmartwychwstanie. Kosz ambony zdobią putta z atrybutami Ewangelistów.

Lewa ambona – na szczycie baldachimu postać św. Dominika, na zaplecku płaskorzeźba Dobrego Pasterza, na ścianach kosza ambony płaskorzeźby przedstawiające: Zwiastowanie, nauczanie 12-letniego Pana Jezusa i ofiarowanie Maryi do świątyni jerozolimskiej. Na ślimacznicy spływów kosza ambony siedzą cztery putta.

C. OŁTARZE TZW. „RÓŻAŃCOWE”

Przy lewym ołtarzu odprawiano Różaniec do NMP, a przy prawym Różaniec do Imienia Jezus.

Są to ołtarze tzw. przytęczowe, w sąsiedztwie ambon, w stylu rokoko. Zbudował je Sebastian Zeisel w 1761 r.

Lewy ołtarz – w centrum znajduje się późnogotycki obraz Matki Bożej, po bokach obrazu figury św. Katarzyny Aleksandryjskiej i św. Cecylii. Nastawę ołtarza zdobi obraz Matki Bożej ze św. Dominikiem. W przerwie belkowania umieszczono postać anioła. Natomiast figury stojące na belkowaniu symbolizują czystość i królewskie pochodzenie Matki Bożej.

Prawy ołtarz – w centrum obraz z połowy XVII w. przedstawiający Dzieciątko Jezus z krzyżem, stojące na monogramie IHS w towarzystwie dwóch aniołów, oraz bł. Henryka Suza i bł. Jana Dominici. Po bokach obrazu ustawiono dwie figury: św. Symeona i św. Zachariasza. W nastawie ołtarza znajduje się obraz przedstawiający Matkę Boską ze św. Różą z Limy, dominikanką. Pomiędzy odcinkami belkowania umieszczono postać Boga Ojca, a na belkowaniach alegoryczne figury Sławy i Chwały.

Na ścianie pomiędzy ołtarzem a prawą amboną został odkryty fresk sprzed 1575 r. przedstawiający Matkę Boską. Prawdopodobnie jest to scena Zwiastowania.

Gotycki fresk przedstawiający Matkę Boską ▶

D. OŁTARZE TZW. PRZYFILAROWE

- 8 ◀ Lewy ołtarz – w centrum XVIII-wieczny obraz ze św. Wincentym z Ferrary. Po bokach ołtarza ustawiono dwie figury: w stroju tureckim i w stroju pazia. Jest to jeden z przykładów wprowadzania dekoracji świeckiej do kościoła. W zwieńczeniu ołtarza umieszczono późnobarokowy obraz przedstawiający Matkę Bożą, św. Dominika i św. Katarzynę ze Sieny. Pomiędzy odcinkami belkowania znajduje się postać Jezusa na obłokach. Płaskorzeźba w predelli przedstawia zaśnięcie Matki Bożej.
- 9 ◀ Prawy ołtarz – w centrum XVIII-wieczny obraz św. Jacka. Po bokach ołtarza ustawiono figury: św. Pawła, apostoła i proroka Izajasza. Na zwieńczeniu ołtarza umieszczono XVIII-wieczny obraz św. Tekli. Płaskorzeźba w predelli przedstawia cierniem ukoronowanie Pana Jezusa.

Również przy ostatnich dwóch filarach znajdowały się ołtarze, ale po kasacie klasztoru w 1886 r. zostały przeniesione do innych kościołów (zobacz ołtarz w bocznej kaplicy kościoła św. Mikołaja na Czwartku w Lublinie). Ołtarze te przeszkadzały w procesjach po kościele. Przed kasatą procesje odprawiano na krążgankach klasztornych.

Ołtarz św. Jacka ▶

E. PRAWA NAWA KOŚCIOŁA

I. KAPLICA FIRLEJÓW

10 ◀

Do kaplicy wchodzimy przez bramę w eklektycznej kracie z końca XIX w. Kratę wykonał Władysław Gostyński z Warszawy. Na podłuczu wejścia jest widoczna dekoracja snycerska w stylu renesansu lubelskiego przedstawiająca dwa kartusze w sąsiedztwie pilasterków hermowych. Hierogramy na kartuszach – to imiona Jezusa i Maryi. W centrum podłucza widać monogram SD, co znaczy – Soli Deo (Samemu Bogu).

Kaplica ta, jako miejsce spoczynku przodków i przechowywania relikwii Krzyża św., została ufundowana przez Henryka Firleja, podkomorzego koronnego, a potem prymasa Polski, w 1615 r. Jest zbudowana na rzucie kwadratu z wygiętymi łukowo narożami. W ścianie południowej znajduje się wydłużone prostokątne okno z bogatą dekoracją od zewnętrznej strony. W konstrukcji kaplicy bardzo mocno został zaakcentowany kierunek wertykalny, a temu też służą elementy dekoracyjne: kanelowane i laskowane pilastry, wysokie nisze z ozdobnymi konchami i parapetami oraz arkadowe wnęki ścian. Ponad wydatnym dekoracyjnym belkowaniem znajduje się kolistą kopuła przypominająca sklepienie żeglaste. Kopuła została pokryta dekoracją w formie ozdobnych wałków łączących kartusze w kształcie koła i sześcioboku z ornamentem okalającym otwór latarni. Dekoracje stiukowe wykonał Jan Wolff w latach 1620-30.

Nie znamy budowniczego ołtarza. Został on zbudowany około połowy XVII w. w stylu wczesnego baroku. W środkowym retabulum został umieszczony obraz św. Dominika namalowany w 1645 r. przez dominikanina, brata Reginalda. W bocznych niszach znajdują się figury Matki Boskiej i św. Jana z początku XVI w. Prawdopodobnie wcześniej te figury razem z krzyżem, który wisi nad wejściem do kaplicy, były umieszczone na belce łuku tęczowego w głównej nawie (ponad ambonami). Po bokach tabernakulum umieszczono płaskorzeźby Jezusa i Maryi. Na zwieńczeniu ołtarza znajduje się obraz z połowy XVII w. przedstawiający Pietę.

Po prawej stronie kaplicy, pod oknem, zostały wmurowane renesansowe nagrobki: Mikołaja Firleja (+1526 r.) i Piotra Firleja (+1553 r.). Prawdopodobnie nagrobki były polichromowane i złożone. Nagrobki pochodzą z krakowskiego warsztatu Padovana. Wcześniej te nagrobki znajdowały się na innym miejscu w kościele, bo kaplica jest późniejsza (po 1615 r.).

Nad wejściem do kaplicy zachował się fresk z XVII w. przedstawiający Chustę św. Weroniki (*veraicon*).

Generalną konserwację kaplicy zakończono w 2018 r.

Kaplica Firlejów oraz jej sklepienie ▶

2. KAPLICA PSZONKÓW, ŚW. TOMASZA Z AKWINU

Jest to konstrukcja zbudowana na rzucie prostokąta ze sklepieniem nieckowym (kopulastym), ozdobiona narożnymi pilastrami. Została ufundowana w 1643 r. Rokokowy ołtarz powstał w latach 1755-58 w warsztacie Sebastiana Zeisela w Puławach. Obraz w ołtarzu z XVIII w. przedstawia św. Tomasza z Akwinu, dominikanina. Po bokach ołtarza ustawiono 4 figury świętych z odpowiednimi atrybutami: Augustyna, Grzegorza, Hieronima i Ambrożego. Na zwieńczeniu ołtarza znajduje się płaskorzeźba apoteozy św. Tomasza.

Pod oknem kaplicy została wmurowana nagrobna tablica Adama z Babina Pszonki zm. w 1677 r.

Na ścianie zachodniej zawieszono obraz z pocz. XVIII w., który przedstawia adorację relikwii Krzyża św. przez króla Kazimierza Wielkiego, posła weneckiego i Eufemię Walicką.

3. KAPLICA ŚW. KATARZYNY

W sensie architektonicznym jest to konstrukcja analogiczna do poprzedniej kaplicy, zbudowana około połowy XVII w. Prawdopodobnie i ten ołtarz został wykonany przez Sebastiana Zeisela.

W ołtarzu znajduje się obraz z połowy XVII w. przedstawiający św. Katarzynę ze Sieny, dominikankę, stygmatyczkę i doktora Kościoła. Po bokach ołtarza stoją dwie alegoryczne figury symbolizujące wiarę (z krzyżem) i męczeństwo

WOYSKIEM PRZECIWKOKOZAKOM REBELIZANTOM, NATYMTU MIEYSCU D
 A NIEWIDOMA, GDYSIE EX VOTO DO KRZYŻA NAYS: UDALA WPREDCE
 I WIDZĄC, WIELCEZNABOŻENSTWEM MOC KRZYŻA NAYS: WY

(koło zębate). Na zwieńczeniu ołtarza umieszczono obraz św. Agaty z początku XVIII w.

Na ścianie zachodniej został zawieszony obraz z pocz. XVIII w. przedstawiający odwrót wojsk Chmielnickiego spod Lublina po modlitwach i procesji z relikwiami Krzyża św.

4. KAPLICA SZANIAWSKICH

Została zbudowana około 1660 r. na wzór innych kaplic. Wydaje się, że i ten ołtarz z lat 1756-58 pochodzi z warsztatu Sebastiana Zeisela.

Obraz w ołtarzu jest dziełem nieznanego malarza z drugiej połowy XVII wieku i przedstawia ostatnią Komunię, której udzielił św. Magdalenie jej brat św. Łazarz, biskup Marsylii. Obraz z XVII w., na zwieńczeniu ołtarza, przedstawia św. Helenę, cesarzową, i św. Makarego, biskupa Jerozolimy, którzy przyczynili się do odnalezienia na Golgocie relikwii Krzyża św.

Na zachodniej ścianie kaplicy wisi słynny obraz *Pożar Lublina* z 1719 r. Przedstawia on uratowanie miasta od zagłady przez modlitwy i procesję z relikwiami.

Przy wejściu do kaplicy, po lewej stronie, umieszczono epitafium Feliksa Konstantego Szaniawskiego, zmarłego w 1721 r.

Obraz *Pożar Lublina* ►

5. OBRAZY W PRAWEJ NAWIE

Obrazy zostały wykonane w warsztacie królewskiego malarza Tomasza Dolabelli w latach 1651-53:

I obraz – scena zatrzymania powozu biskupa Andrzeja przywożącego relikwie Krzyża św. do Lublina.

II obraz – nieudana próba dzielenia relikwii Krzyża św.

III obraz – hetman Kalinowski w obecności króla Jana Kazimierza i królowej Marii Ludwiki przekazuje dominikanom, jako votum, zdobyczne kozackie chorągwie.

Strona sąsiednia oraz kolejne – obrazy Tomasza Dolabelli ►

Scena zatrzymania powozu

Nieudana próba dzielenia
Relikwii Krzyża Świętego

Przekazanie dominikanom
chorągwi kozackich

F. LEWA NAWA KOŚCIOŁA

I. KAPLICA OSSOLIŃSKICH (MATKI BOSKIEJ OPIEKI)

14 ◀

Kaplica została ufundowana w 1624 r. przez Katarzynę Ossolińską. Pierwotnie miała to być kaplica różańcowa. Ponieważ obok w nawie głównej znajdował się już obraz Matki Boskiej Różańcowej, w drugiej połowie XVIII w. umieszczono tutaj obraz św. Jacka i kaplica zmieniła wezwanie (pod wezwaniem św. Jacka). W 1951 r. obraz św. Jacka przeniesiono do ołtarza przy filarze (po prawej stronie nawy głównej), a w kaplicy został umieszczony obraz Matki Boskiej Opieki, który przedtem był w ołtarzu w kaplicy Szaniawskich. Kaplica ponownie zmieniła wezwanie. Według ostatnich opinii – prawdopodobnie obraz pochodzi z warsztatu T. Dolabelli.

Kaplica ta ma przedsiónek. Jest to pozostałość po gotyckiej kaplicy Krzyża św. Późniejsza część kaplicy została zbudowana na rzucie kwadratu. Zdobia ją narożne pilastry (z końskimi łbami w kapitelach), proste łuki wsparte na węgarach, belkowania z ornamentami liści. Architektonicznie – prostopadłościan kaplicy przechodzi tamburem w kopułę. Na tamburze zostały umieszczone stiukowe uskrzydłone anioły i tarczowe wieńce z lancetowatych liści z przewiązką. Okienka oprawiono w stiukowe ramki o charakterze okuciowym. Owalna kopuła kaplicy została przyozdobiona siatką stiukowych żeber w typie renesansu lubelskiego. Dość bogato prezentuje się latarnia na kopule. Okienka latarni przedzielają pilasterki podparte wolutowymi wspornikami.

Ołtarz w Kaplicy Ossolińskich ▶

Ponad okienkami biegnie ozdobne belkowanie, a kopułę latarni zdobią stiukowe rozetki. Nie znamy wykonawcy sztukaterii.

W 2015 r. zostały odkryte i poddane konserwacji wyjątkowe sztukaterie, odmienne od już istniejących, nad wejściem do drugiej części kaplicy.

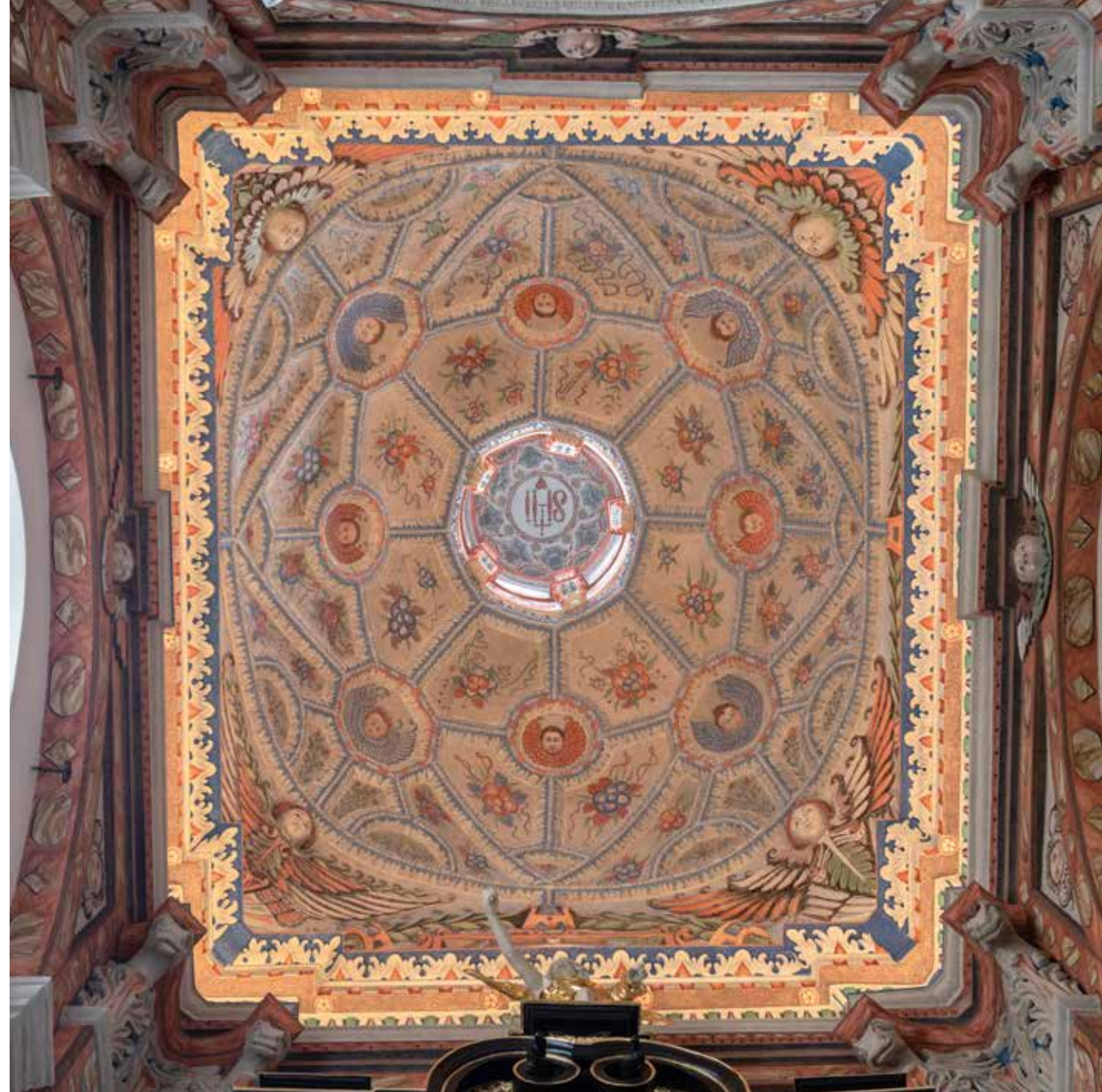
Nie wiadomo również kto wykonał przyścienny ołtarz w stylu wczesnego baroku, z drugiej połowy XVII w. W jednopółowym retabulum ołtarza został umieszczony słynący cudami obraz Matki Bożej Opiekunki dominikanów. Obraz pochodzi z lat 1630-40. Przed 1886 r. obraz ten był umieszczony w ołtarzu na klasztornych krużgankach.

Potocznie obraz tytułuje się: *Matka Boska Trybunalska*, ponieważ przed tym obrazem modlono się o pozytywne zakończenie procesów w Trybunale Koronnym. Natomiast do niektórych publikacji i opowiadań przewodników wycieczek wkradła się błędna interpretacja. Według niej obraz miałby pochodzić z kaplicy Trybunału Koronnego. Nigdy – ponieważ przeczy temu temat obrazu – Opiekunka Zakonu.

W zwieńczeniu ołtarza znajduje się obraz z drugiej połowy XVIII w. przedstawiający Matkę Boską ze św. Dominikiem. Obraz został oprawiony w owalną ramę z uszakami. Po bokach obrazu ustawiono dwie figury biskupów dominikańskich: św. Antonina z Florencji i św. Alberta Wielkiego. Na zwieńczeniu ołtarza umieszczono parę wolutowych ślimacznic z figurką anioła.

W czasie ostatnich prac konserwatorskich zostały odnalezione pod warstwą tynku freski z XVII w.

Sklepienie Kaplicy Ossolińskich ►

Na lewej ścianie kaplicy znajduje się marmurowe epitafium z pierwszej połowy XVI w. upamiętniające Jana Wieszczyckiego. Natomiast w glifie wejścia do kaplicy zostało umieszczone epitafium Pawła Karskiego, kanonika gnieźnieńskiego i poznańskiego, zmarłego w 1645 r.

Gruntowny remont kaplicy zakończył się w 2018 r.

2. KAPLICA ŚW. STANISŁAWA, BISKUPA I MĘCZENNIKA

15 ◀

Została ona zbudowana po 1680 r. na rzucie trapezu, ze sklepieniem niekorym (kopulastym).

Rokokowy ołtarz pochodzi z około 1760 r. i został zbudowany na wzór ołtarzy pochodzących z warsztatu Sebastiana Zeisela. Obraz przedstawiający św. Stanisława został namalowany na początku XVII w. Prawdopodobnie pochodzi on z dawnego głównego ołtarza, ale jeszcze przed wybudowaniem kaplicy Tyszkiewiczów. Na zwieńczeniu ołtarza znajduje się płaskorzeźba przedstawiająca Jezusa Dobrego Pasterza.

3. KAPLICA KORCZMIŃSKICH

16 ◀

Architektura kaplicy jest analogiczna do kaplic sąsiednich.

Ołtarz w stylu późnego baroku powstał około 1700 r. – dzieło nieznanego artysty. W ołtarzu znajduje się krucyfiks w stylu renesansowo-barokowym (być może z początku XVII w.). Obok krzyża umieszczono figury w stylu

Obraz św. Stanisława ▶

ludowego baroku z XVII w. przedstawiające Matkę Boską Bolesną i św. Jana Apostoła. Prawdopodobnie te figury pochodzą z ołtarza w kaplicy Matki Boskiej Ruszelskiej.

4. KAPLICA HULEWICZÓW, PRZEMIENIA PAŃSKIEGO

17 ◀

Została ona zbudowana w 1678 r.

Ołtarz nieznanego artysty w typie rokoka powstał po 1678 r. Z tego też czasu pochodzi obraz Przemienienia Pańskiego (anonimowy malarz). Na zwieńczeniu ołtarza znajduje się obraz św. Józefa z Dzieciątkiem pochodzący z drugiej połowy XVIII w. Przy kolumnkach stoją figury prawdopodobnie proroka Eliasza i św. Barbary. Na szczycie ołtarza ustawiono figurę przedstawiającą Zmartwychwstałego Chrystusa lub św. Jana Chrzciciela.

5. OBRAZY W LEWEJ NAWIE KOŚCIOŁA

Nad wejściem do kaplicy Matki Boskiej Opieki – obraz Maryi na tronie z Dzieciątkiem, nieznanego artysty, z XVII w.

Obrazy z warsztatu Tomasza Dolabelli z lat 1651-53:

- I – bernardyn ofiarowuje srebrną tacę jako votum
- II – procesja z relikwiami Krzyża św. podczas pożaru Lublina
- III – kupiec gdański Henryk zwraca skradzione relikwie (w 1434 r.).

Strona sąsiednia oraz kolejne – obrazy Tomasza Dolabelli ▶

Ofiarowanie srebrnej tacy
jako votum

Procesja z relikwiami
Krzyża św. podczas pożaru Lublina

Kupiec gdański Henryk
zwraca skradzione relikwie

6. NAGROBEK PIOTRA FIRLEJA

Został on umieszczony na końcu lewej nawy. Jest to nagrobek w stylu renesansowym, wykonany w Pińczowie w 1619 r. (krąg Santi Gucciego).

G. ORGANY

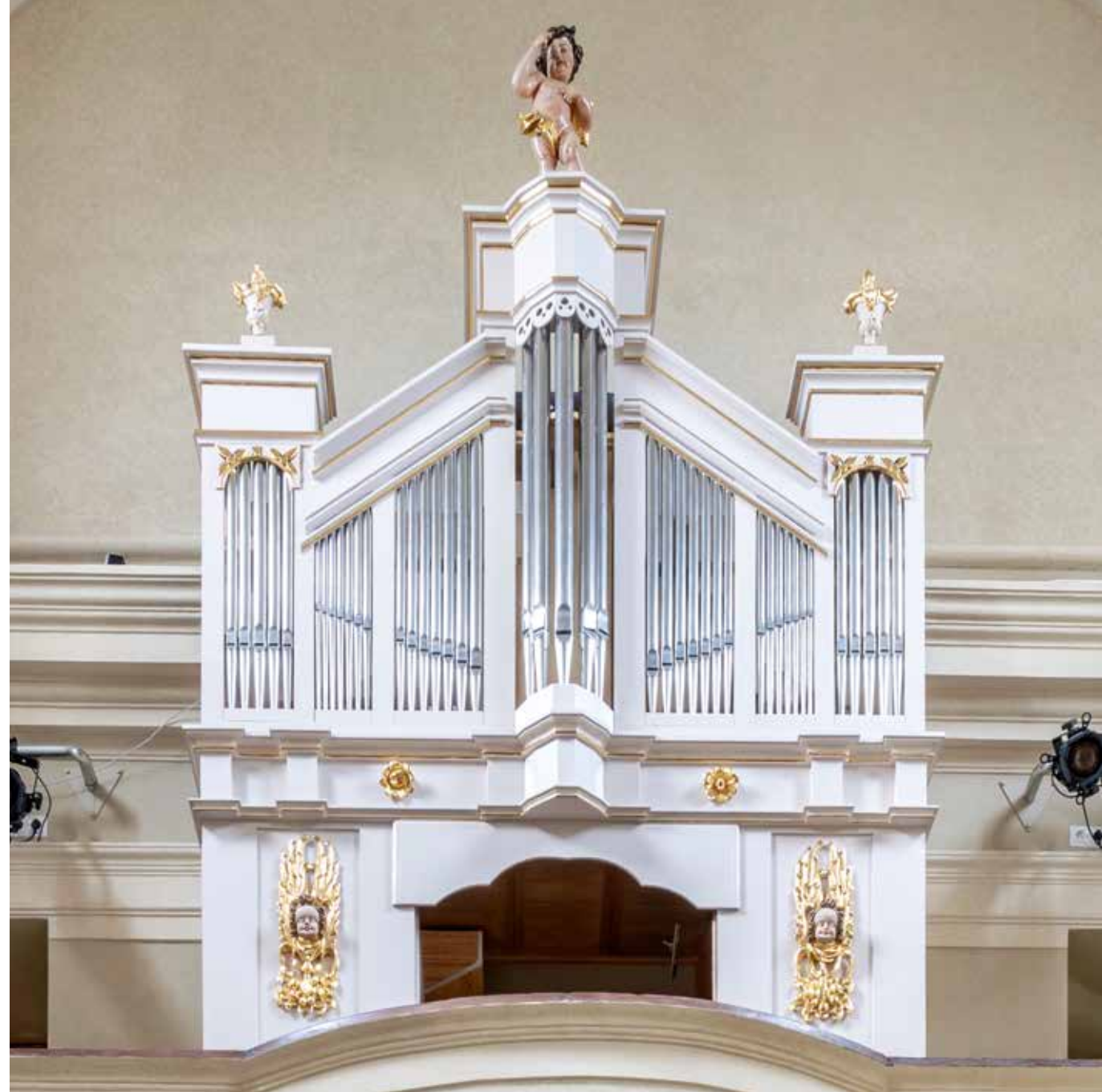
I. POZYTYW W KAPLICY NIEPOKALANEGO POCZĘCIA NMP

18 ◀

Jest to instrument z lat 1740-60. Pierwotnie znajdował się w chórze zakonnym, poza głównym ołtarzem. Nieco przed 1800 r. przeniesiono go na chór muzyczny w nawie głównej, a po 1800 r. znalazł się na obecnym miejscu. Szafa pozytywu została wykonana w stylu renesansowo-barokowym. Jest to jeden z najstarszych instrumentów tego typu zachowanych w Lublinie.

Pozytyw ma pięć głosów: Flet major 8', Pryncypał 4', Gemshorn 4', Oktawa 2', Quinta 1 1/3'. Wiatrownica zasuwowo-klapowa, traktura mechaniczna, miech magazynowy z XIX w. Gruntowna konserwacja i rekonstrukcja dyspozycji została przeprowadzona w 2018 r.

Pozytyw w Kaplicy Niepokalanego Poczęcia NMP ▶

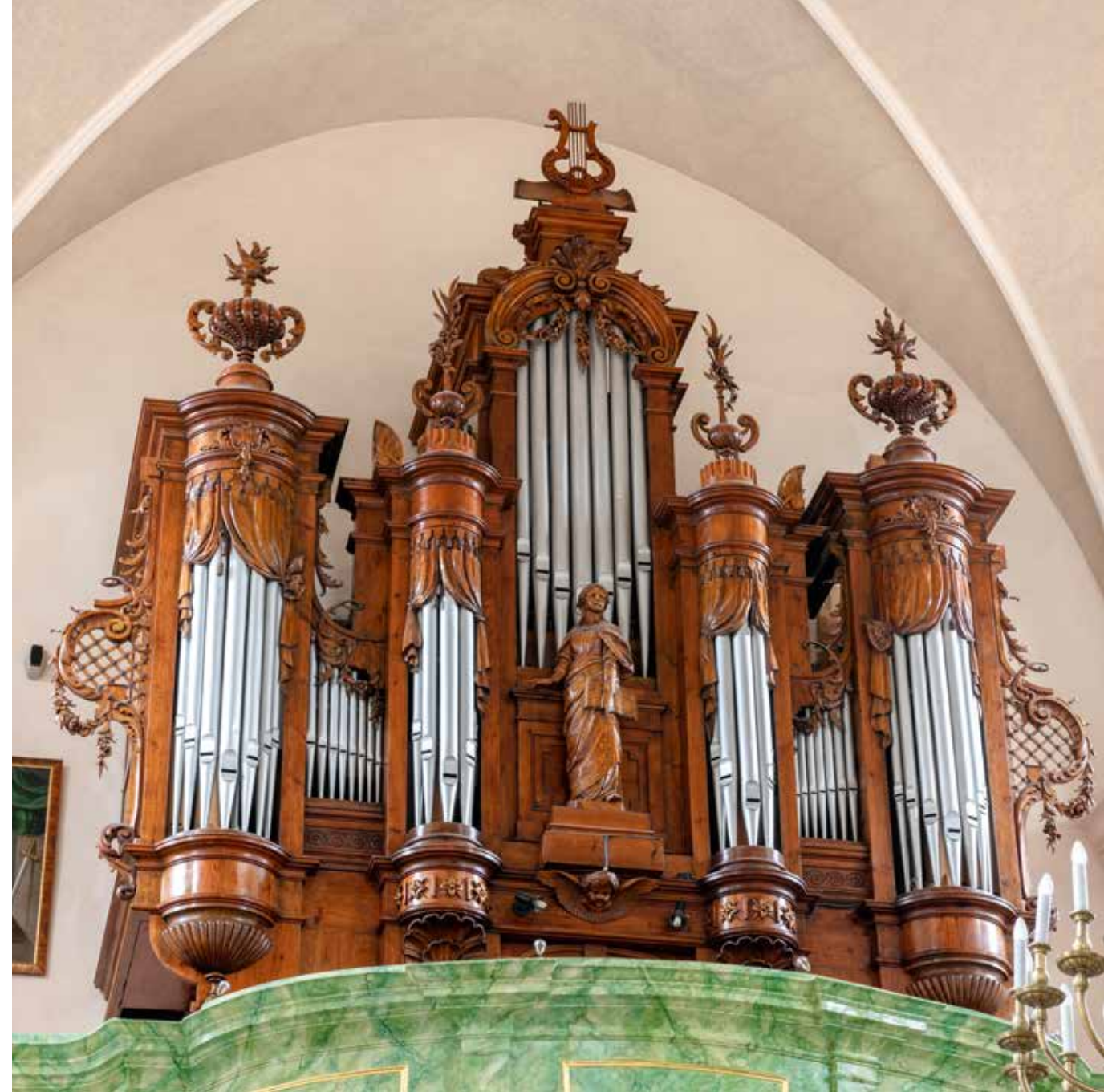
2. ORGANY NAD WEJŚCIEM DO KOŚCIOŁA

Zostały zbudowane w 1893 r. przez firmę Leopolda Blomberga z Warszawy. Obecny prospekt prezentuje styl barokowo-klasycystyczny. Organy mają dwadzieścia głosów – podzielonych pomiędzy dwa manualy i pedał. Wiatrownice stożkowe, mechaniczna traktura klawiatur i pneumatyczna registry. Miech magazynowy z XIX w.

Dyspozycja organów:

Man. I (C-f ³)	Man. II (C-f ³)	Ped. (C-d ¹)
Bourdon 16'	Flet major 8'	Subbass 16'
Pryncypał 8'	Pryncypał 4'	Violon 16'
Gedeckt 8'	Traversflet 4'	Oktawbas 8'
Viola 8'	Superoktawa 2'	Gedeckt 8'
Oktawa 4'	Kwinta 1 1/3'	Chorałbas 4'
Rurflet 4'	Cymbał 3x	
Kwinta 2 2/3'	Połączenia: II/I, I/Ped., II/Ped.	
Blokflet 2'	Registry zbiorowe: Piano, Forte, Tutti	
Mixtura 3x 2'		

Organy nad wejściem do kościoła ▶

H. ZAKRYSTIE

I ZAKRYSTIA

20 ◀

Jest to pomieszczenie gotyckie z XIV w. ze sklepieniem dwupolowym o różnym żebrowaniu. W lewym kącie zachowała się gotycka służka z maswerkowym ornamentem.

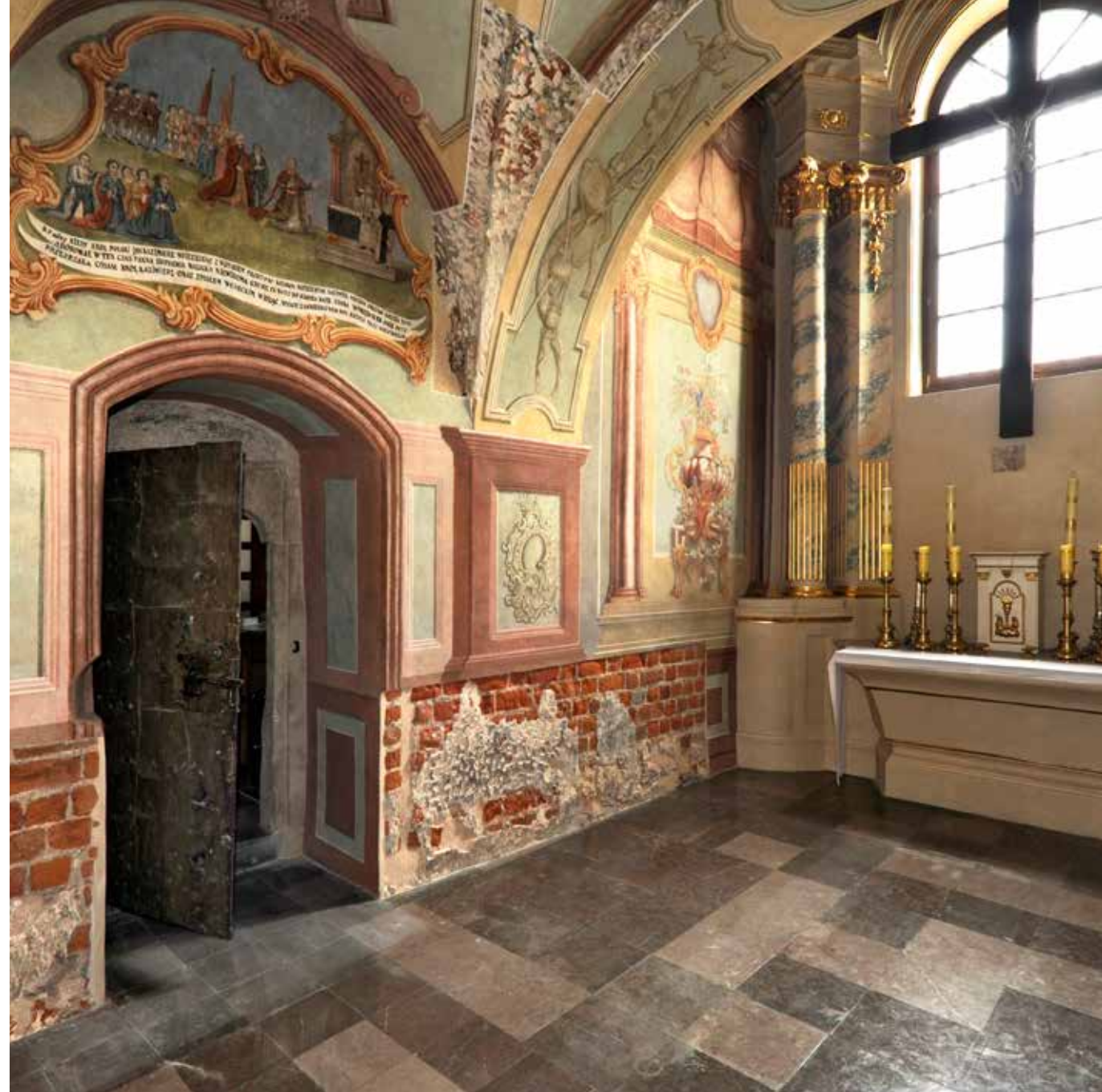
II ZAKRYSTIA

21 ◀

Pochodzi ona również z XIV w., ale została później przebudowana. Stąd jej sklepienia na dwu wysokościach: przy oknie – sklepienie nieckowe, potem niższe sklepienie krzyżowe. Tutaj zachowały się polichromie przedstawiające oddawanie czci relikwiom Krzyża św. przez króla Jana Kazimierza w 1649 r. i przez króla Stanisława Augusta w 1781 r. Powstały pod koniec XVIII w. Natomiast ściany w sąsiedztwie ołtarza zostały ozdobione polichromią o motywach architektonicznych.

Podczas konserwacji drugiej zakrystii w 2011-2012 r. zostały odnalezione XV-wieczne freski. Uwidoczniono je w formie fragmentów.

Druga zakrystia ▶

III ZAKRYSTIA

Jest to również pomieszczenie z XIV w., ze sklepieniem dwupolowym. Żebra sklepień opierają się na charakterystycznych słupkach z ornamentem łezki lub rybich pęcherzy. Zachowała się tutaj dawna dębowa podłoga mocowana kutymi gwoździami. Na południowej ścianie zakrystii znajduje się rzeźba Chrystusa zawieszzonego na palmie (drzewo życia).

Pierwotnie tutaj był kapitułarz klasztorny (miejsce spotkań organizacyjnych życia klasztoru i modlitw za zmarłych). Przemawiają za tym zachowane pochówki (znajdują się one tylko pod trzecią zakrystią). Chowanie zmarłych braci i dobrodziejów pod kapitułarzem było dawnym zwyczajem w klasztorach dominikanów.

Ukrzyżowany na palmie ▶

IV ZWIEDZANIE KLASZTORU

23 ◀

I. KRUŻGANKI

Pierwotnie długi XVII-wieczny korytarz zaczynał się od drzwi do prezbiterium kościoła. Został on przybudowany do XIV-wiecznej ściany gotyckiej, a potem do pomieszczeń dodawanych już w XVII w. Ostatnio została przywrócona do pierwotnego stanu dalsza część krużganków, z pominięciem części sąsiadującej z zakrystiami. W zachodniej ścianie krużganków znajdują się duże prostokątne okna przedzielone lizenami na bazach i ozdobione prostym łukiem opartym na węgarach. Całość przykrywa krzyżowe sklepienie. Przy wejściu na ten odcinek krużganków, po lewej stronie, zachował się barokowy kamienny ołtarz. Przed kasatą klasztoru w 1886 r. w tym ołtarzu wisiał obraz Matki Boskiej Opiekunki Zakonu, który obecnie znajduje się w bazylice. Krużganki i ołtarz były poddane konserwacji i udostępnione w 2012 r. Drewniana podłoga na krużgankach została zmieniona na kamienną.

W północnym skrzydle krużganków od 2012 r. jest dostępny tzw. Skarbiec. Tutaj zostały zgromadzone niektóre zabytkowe eksponaty ze zbiorów klasztoru.

Krużganki klasztorne ▶

2. REFEKTARZ UNII LUBELSKIEJ

Pomieszczenie XIV-wieczne zostało skonstruowane na rzucie kwadratu, przykryte sklepieniem palmowym, opartym na jednej kolumnie. Łuki sklepienia z ozdobnymi zwornikami opierają się na służkach z ornamentem. Refektarz kończy XIV-wieczną zabudowę wschodniego skrzydła klasztoru. Według tradycji klasztornej – tutaj, w refektarzu, została podpisana unia Polski z Litwą w 1569 r. i promulgowana na Zamku Lubelskim. Następnie zawierający unię wrócili do klasztoru, w kościele odprawili dziękczynne nabożeństwo i w tymże refektarzu spożyli stosowny posiłek.

3. AULA MAGNA

Za gotyckim refektarzem znajduje się dość obszerna prostokątna sala, z dwoma oknami w kierunku południowym, przykryta krzyżowym sklepieniem. W sąsiedztwie gotyckiego refektarza, poniżej poziomu sali, zachowały się fragmenty murów miejskich.

4. SALA RENESANSOWA

Z Auli prowadzą drzwi do innego jeszcze narożnego pomieszczenia z początku XVII w. również w kształcie prostokąta. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj krzyżowe sklepienie. Jest ono dekorowane sztukaterią w stylu ornamentu okuciowego z rozetkami i plaketkami w polach przedstawiającymi m.in. putta lub maszkarony.

5. KORYTARZ NA PIERWSZYM PIĘTRZE

Korytarz znajdujący się na pierwszym piętrze skrzydła wschodniego ma dwa odcinki stylistycznie różniące się od siebie. Część sąsiadująca z bazyliką zachowała się w stylu manierystycznym ze sklepieniem krzyżowym zdobionym boniowanymi gurtami i podpartymi trójkątnymi słupkami z rollwerkem i kulą. Natomiast w drugiej części korytarza zostało zburzone manierystyczne sklepienie z racji dodania drugiego piętra. Obecnie prosty sufit został ozdobiony, na zasadzie atrapy, sklepieniem kolebkowym. Ta część klasztoru należy do klauzury i nie jest dostępna zwiedzającym.

Sala Renesansowa ▶

V

DUŻY WIRYDARZ KLASZTORNY

- J ◀ Po 1670 r. zabudowa klasztoru stanowiła już duży czworobok. Pierwotnie był tylko jeden duży dziedziniec przylegający do kościoła. Nieco później dobudowano jednopiętrowy budynek równoległy do kościoła. W praktyce były to dwa korytarze łączące skrzydło wschodnie i zachodnie czworoboku zabudowań klasztornych. Tak więc powstały dwa dziedzińce.

Zdaniem ks. A. Wadowskiego „różne przybudówki, nadbudówki i przeróbki” klasztoru trwały do końca XVIII w. Wyniki tych działań zdecydował i o dzisiejszej architekturze i wystroju dużego dziedzińca.

I. ŚCIANA POŁUDNIOWA DZIEDZIŃCA

27 ◀

Podobnie jak skrzydło wschodnie klasztoru w XIV w. po refektarz gotycki oparło się na murach miejskich od strony ul. Podwale, tak i skrzydło południowe po 1618 r. zostało rozbudowane również kosztem sąsiadujących murów obronnych. Dominikanie jednak zawarli umowę z zarządem miasta w sprawie udostępniania nowego skrzydła klasztoru do celów obronnych.

Celowo zaczynamy od tej strony, ponieważ ona najlepiej przedstawia, jaką architekturę i wystrój mają ściany dziedzińca. Tak więc, skrzydło południowe było i jest nadal jednopiętrowym budynkiem przykrytym łamanym dachem. Ściana parteru została oddzielona od ściany piętra belkowaniem.

Ornament nad bramą wjazdową przedstawiający alegorię związku Korony z Litwą ▶

Pomiędzy oknami na piętrze umieszczono pilastry z kompozytowymi głowicami. Nad oknami znajdują się pojedyncze uskrzydłone putta. Być może wcześniej i te okna miały jeszcze jakieś ozdoby. Ściana parteru jest także zdobiona pilastrami. Ponad otworami okien występują proste łuki z kluczem. W łukach, poniżej klucza, nad oknem, umieszczono ornament z koroną. Jedne pilastry parteru zostały ozdobione ornamentami uskrzydłonych putt rozmieszczonych pionowo, inne natomiast nawiązują do detali rycerskiej zbroi. Nad bramą wjazdową umieszczono prostokątny ornament przedstawiający alegorię związku Korony z Litwą (dwaj żołnierze oparci o kartusz herbowy, jeden w zbroi, drugi w skórach). W tym ornamencie należy dopatrywać się nawiązania do unii lubelskiej podpisywanej w tym klasztorze w 1569 r.

Przypadkowe przypory znajdujące się tutaj świadczyłyby, że zaistniały jakieś problemy w stabilności tego skrzydła klasztoru.

2. ŚCIANA WSCHODNIA DZIEDZIŃCA

Całe wschodnie skrzydło klasztoru zostało podwyższone o jedno piętro. Dlatego zmieniono styl dachu. Natomiast dawny wystrój ścian ocalał we fragmentach tylko na parterze. Widać tu powtórzenie wystroju ściany południowej.

3. ŚCIANA ZACHODNIA DZIEDZIŃCA

Wystrój ściany został zakryty później dodanymi przyporami. Jedynie pomiędzy oknami na piętrze ocalały skromne pilastry z fragmentami rollwerków głowicy. Nad tą częścią zabudowy zachował się w całości dawny dach uskokowy.

4. ŚCIANA PÓŁNOCNA DZIEDZIŃCA

Nawiązuje ona do zdobnictwa parteru ściany południowej i wschodniej. Parter ściany północnej od piętra jest oddzielony gzymsowaniem z ryzalitami na osi pilastrów. Tak parter, jak i piętro zdobią pilastry połączone łukami z kluczem i wspartymi na węgarkach. Ponad łukami, w trójkątach sferycznych umieszczono ornamenty nawiązujące do anielskich skrzydeł. Ponad dużymi otworami okiennymi, na całej ich szerokości, znajdują się odcinki profilowanego i ozdobnego belkowania tzw. nadproża.

Przed 2012 r. cały dziedziniec został odnowiony, wybrukowany i ozdobiony krzewami. Rekonstrukcji poddano wiele detali zdobiących ściany.

Ściana północna i wschodnia – duży wirydarz klasztorny ▶

VI

SKRZYDŁO POŁUDNIOWE

K ◀ Po 1670 r. rozpoczęto budowę dodatkowego skrzydła klasztoru usytuowanego prostopadle od południa do południowej ściany czworoboku już zamkniętego dużego wirydarza. Ta część klasztoru, szczególnie przy 80-osobowym składzie wspólnoty (do mniej więcej 1831 r.), była wykorzystywana na sale wykładowe, czytelnię i bibliotekę.

Pod względem architektonicznym to skrzydło klasztoru zostało zbudowane w kształcie dużej litery „L”. Podstawa litery – to segment przylegający do południowej ściany klasztoru, o dwóch piętrach i z głębokim podpiwniczeniem ze względu na wysokość skarpy od ul. Podwale. Od strony zachodniej wchodzi się do wnętrza tego skrzydła. Na parterze, na styku segmentów znajduje się brama wjazdowa na wewnętrzny duży wirydarz klasztoru. Ponieważ, jak już wcześniej podano, budowa trwała aż do około 1805 r., całość budynku nie jest jednolita stylistycznie, co szczególnie uwidacznia się w kształtach i zdobnictwie drzwi oraz okien i w odmienności najwyższego piętra. Oba segmenty budowli zostały przykryte dwuspadowymi dachami z wieżyczkami na narożnikach. Wyjątkowo okazałe wygląda ściana południowa, od strony ul. Podwale. Na szczycie znajduje się rodzaj frontonu z tympanonem, z dekoracją w postaci symetrycznych pilastrów, łuków i wnęki na osi. Po bokach zwieńczenia i na jego osi widać ozdobne wieżyczki, które kształtami hełmów różnią się od siebie.

Skrzydło południowe w 2012 roku ▶

Wypada mieć nadzieję, że każdy, kto zapozna się z tym opracowaniem, nabierze większego szacunku do kościoła i klasztoru dominikanów w Lublinie – w sensie religijnym i kulturowym – oraz odkryje piękno tego obiektu w jego detalach. Zarazem doceni rolę dominikanów, którzy tutaj w Lublinie żyją przez tyle lat, modlą się, studiują i pracują na różne sposoby prawie przez osiem wieków.

Klamka przy drzwiach do zakrystii w Bazylice ►

WYBÓR BIBLIOGRAFII

- BOCHNIAK A., *Giovanni Battista Falconi*, Kraków 1925.
Dominikanie w Lublinie, studia z dziejów i kultury (z okazji 750-lecia klasztoru obchodzonego w 2003 r.), praca zbiorowa pod red. H. Gapskiego, Lublin 2006.
- EUSTACHIEWICZ J.E., *Fresk kaplicy św. Krzyża przy kościele dominikanów w Lublinie*, Roczn. Hum. („Roczniki Humanistyczne”) 1958, t. III, z. 4.
- GAWARECKI H., *Lublin. Przewodnik*, Lublin 1959.
- JAROSZEWSKI SZ. OP, *Ojciec Paweł Ruszel dominikanin lubelski (1593-1658)*, Lublin 2000.
- JAROSZEWSKI SZ. OP, *Dominikańscy przeorzy konwentu św. Stanisława B.M. w Lublinie*, Lublin 2001.
- JAROSZEWSKI T., Kowalczyk J., *Artyści w Puławach w XVIII w. (w świetle ksiąg metrykalnych parafii Włostowice)*, BHS („Biuletyn Historii Sztuki”) 1959, t. XXI, nr. 2.
- JAROSZEWSKI T., *Sebastian Zeisel w Puławach i jego lubelskie dzieło*, BHS 1961, nr 3.
- KAPEĆ W. OP, *Organy w kościele dominikanów w Lublinie*, „Ochrona Zabytków” 1985, nr. 3-4.
- KAPEĆ W. OP, *Pozytyw w kościele dominikanów w Lublinie*, w: *Organy zabytkowe*, Łódź 1989.
- KAMIŃSKI S., *Drzewo Krzyża świętego w kościele św. Stanisława B. i M. (po-Dominikańskim) w Lublinie*, Lublin 1917.

Karty inwentaryzacyjne zabytków ruchomych z kościoła dominikanów w Lublinie.

KOWALCZYK J., *Architektoniczno-rzeźbiarskie dzieło Falconiego w Lublinie (kaplica św. Krzyża przy kościele dominikanów)*, BHS 1962, nr 1.

KOWALCZYK J., *Jak wykreowano w Lublinie pomnik wojewody Jana Firleja*, Roczn. Hum. 1999, z. 4.

KURZĄTKOWSKA A., *Nagrobki Firlejów z kręgu Padovana, Canarasięgo i Santi Gucciego*, BHS 1965, nr 2.

LASKOWSKA I. M., *Rzeźba figuralna ołtarzy rokokowych w kościele dominikanów w Lublinie*, Roczn. Hum. 1957, t. VI.

MICHOŃSKI M., *Kościół dominikanów p.w. św. Stanisława biskupa w Lublinie*, Lublin 1981, mps w: Archiwum Wojewódzkiej Służby Ochrony Zabytków w Lublinie.

MICHALCZUK S., *Sąd Ostateczny Tomasza Muszyńskiego w kościele dominikanów w Lublinie*, Roczn. Hum. 1965, t. XIII, z. 4.

OSTROŁĘCKI S., *Kościół i klasztor poddominikański w Lublinie*, Warszawa 1902.

S.O., *Kościół i klasztor po-Dominikański w Lublinie*, Warszawa 1902.

Dzieło wydane staraniem bł. ks. I. Kłopotowskiego.

Sprawozdania z nadzorów badawczych nad pracami geotechnicznymi w klasztorze OO. Dominikanów w Lublinie, oprac. A. Kasiborski i M. Stasiak z Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Lublinie, mps, Lublin 1995.

SZYMAŃSKA E., *Sześć obrazów z warsztatu Dolabelli w nawach bocznych kościoła dominikanów w Lublinie*, Lublin 1954, mps pracy mgr, Biblioteka KUL.

WOJCIECHOWSKI L., *Drzewo przenajszlachetniejsze*, Lublin 2003.

ŚCISŁOWSKA Z., *Opis kościoła i klasztoru dominikanów w Lublinie*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” 1849, t. 17, nr 12.

WADOWSKI J. A., *Kościół lubelskie*, Kraków 1906, s. 207-356 i 493-512. We *Wstępie* autor omawia znane mu zasoby archiwalne dotyczące Lublina, a m.in. i zaginione z klasztoru dominikanów.

WZOREK J., *Drzewo Krzyża Świętego. Kościół OO. Dominikanów w Lublinie*, Lublin 2008.

SPIS TREŚCI

Wstęp • 5

I. Zarys historii kościoła i klasztoru • 6

II. Rozwój architektoniczny kościoła i klasztoru • 20

1. Usytuowanie kościoła i klasztoru • 20

2. Pierwotny kościół dominikanów (sprzed 1342 r.) • 21

3. Kościół gotycki po 1342 r. • 21

4. Kościół i klasztor po 1575 r. • 22

III. Zwiedzanie bazyliki • 24

A. Prezbiterium i przyległe kaplice • 26

1. Prezbiterium • 26

2. Kaplica Tyszkiewiczów • 27

3. Ołtarz główny • 31

4. Kaplica Niepokalanego Poczęcia NMP • 34

5. Kaplica Matki Boskiej Ruszelskiej • 36

B. Ambony • 38

C. Ołtarze tzw. „rózańcowe” • 39

D. Ołtarze tzw. przyfilarowe • 44

E. Prawa nawa kościoła • 46

1. Kaplica Firlejów • 46

2. Kaplica Pszonków, św. Tomasza z Akwinu • 50

3. Kaplica św. Katarzyny • 50

4. Kaplica Szaniawskich • 52

5. Obrazy w prawej nawie • 54

F. Lewa nawa kościoła • 58

1. Kaplica Ossolińskich (Matki Boskiej Opieki) • 58

2. Kaplica św. Stanisława, biskupa i męczennika • 62

3. Kaplica Korczmińskich • 62

4. Kaplica Hulewiczów, Przemienia Pańskiego • 64

5. Obrazy w lewej nawie kościoła • 64

6. Nagrobek Piotra Firleja • 68

G. Organy • 68

1. Pozytyw w kaplicy Niepokalanego Poczęcia NMP • 68

2. Organy nad wejściem do kościoła • 70

H. Zakrystie • 72

I zakrystia • 72

II zakrystia • 72

III zakrystia • 74

IV. Zwiedzanie klasztoru • 76

1. Krużganki • 76

2. Refektarz Unii Lubelskiej • 78

3. Aula Magna • 78

4. Sala Renesansowa • 80

5. Korytarz na pierwszym piętrze • 80

V. Duży wirydarz klasztorny • 82

1. Ściana południowa dziedzińca • 82

2. Ściana wschodnia dziedzińca • 84

3. Ściana zachodnia dziedzińca • 84

4. Ściana północna dziedzińca • 84

VI. Skrzydło południowe • 86

Wybór bibliografii • 91

